

СТАНОВИЩЕ

на Фондация Български адвокати за правата на човека
по конституционно дело № 11/2005 г.

1. За съответствието на чл. 132г, ал. 3 от ЗИН с чл. 34 от Конституцията.

Основните аргументи в искането на главния прокурор са развити от гледище на противоречието на чл. 132г, ал. 3 от ЗИН с чл. 34, ал. 2 от Конституцията. Фондация “Български адвокати за правата на човека” подкрепя това искане и представя на вниманието на почитаемия Конституционен съд своите допълнителни доводи.

Конституционният съд всякога е разглеждал визираните в закон ограничения на основните права и свободи в светлината на съответствието им с предвидените в основния закон цели на това ограничение (вж. *inter alia* Решение № 1 от 10.02.1998 г. на КС на РБ по конст. д. № 17/1997 г.). Международните актове за защита на основните права и свободи на гражданите също допускат известни ограничения – единствено с оглед на защитата на други обществено важими ценности на демократичното общество. Така чл. 8 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи /ЕКЗПЧОС/, гарантиращ тайната на кореспонденцията, допуска намесата на държавните власти в ползването на това право само “*в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала на правата и свободите на другите.*”

Атакуваният текст на чл. 132г, ал. 3 от ЗИН предвижда правомощия на администрацията на МЛС за налагане на ограничение на свободата на кореспонденцията, без да сочи неговите цели и критерии за необходимост, обхват и продължителност, и/или процедура за налагането му и за евентуален контрол над законността му. Липсата на яснота на целите и предпоставките за налагането на ограничението правят нормата принципно несъответна на изискването за допустимост на мярката единствено с оглед на защитата на други основни ценности и не допускат каквато и да е преценка на неговата пропорционалност и необходимост в едно демократично общество. Автоматичността на подобно ограничение го прави напълно произволно и несъответно на прокламираната в чл. 34, ал. 2 от Конституцията цел. Подобно на въведените в чл. 8 от ЕКЗПЧОС изисквания за гаранции срещу

произволни посегателства, чл. 34, ал. 2 от Конституцията посочва единствената допустима цел на ограничението: “когато това се налага за разкриване или предотвратяване на тежки престъпления”. Заложеното в оспореното правило от ЗИН *безусловно и безконтролно* правомощие на администрацията на МЛС да проверява кореспонденцията на обвиняемите и подсъдимите с мярка за неотклонение “задържане под стража” не е съобразено с допустимата по силата на конституционната норма цел на ограничението на правото на неприкосновеност на свободата и тайната на кореспонденцията. Това е едно от основанията, поради които следва да се приеме, че правилото на чл. 132г, ал. 3 от ЗИН противоречи на Конституцията.

Нормата на чл. 132г, ал. 3 ЗИН противоречи и на второто изискване, формулирано в чл. 34, ал. 2 от Конституцията: намесата в упражняването на защитеното право да се извършва “само с разрешение на съдебната власт”.

Администрацията на МЛС е включена в структурата на Главната дирекция “Изпълнение на наказанията”, която е административно звено в Министерството на правосъдието. Следователно администрацията на МЛС е част от изпълнителната власт и е абсолютно недопустимо от гледище на нормата на чл. 34, ал. 2 от Конституцията изпълнителната, а не съдебната власт, да ограничава чрез проверки неприкосновеността на свободата и тайната на кореспонденцията.

С Решение № 7/2004 г. по конституционно дело № 6/2004 г. относно конституционносъобразността на разпоредби на Наказателно-процесуалния кодекс, Конституционният съд е разгледал допусканията от кодекса възможности за *“действия, които грубо навлизат в личната сфера на гражданина, която се ползва с висока конституционна защита - правото на лична свобода и неприкосновеност по чл. 30, ал. 1 от Конституцията, гарантирано със забраните по чл. 30, ал. 2 от Конституцията, и правото на свобода и тайна на кореспонденцията по чл. 34, ал. 1 от Конституцията и допустимите негови ограничения, очертани в алинея втора на същата разпоредба.”* В това решение Конституционният съд е намерил, че *“...органът на досъдебното производство задължително трябва да получи разрешение от съдия... Така е при ... изземването на кореспонденция (чл. 139 НПК)... Предвиденият съдебен контрол в тези случаи има за цел да гарантира основни права на гражданите, като: правото на лична свобода и неприкосновеност (чл. 30 от Конституцията), правото*

на неприкосновеност на жилището (чл. 33 от Конституцията) и правото на защита (чл. 56 от Конституцията)."

В допълнение може да се изтъкне, че "проверката", уредена в чл. 132 г, ал. 3 от ЗИН, създава правомощие за администрацията на МЛС да установява съдържанието и извлича информация от всяко писмено съобщение от и за обвиняемите и подсъдимите. От тази гледна точка "проверките" по чл. 132 г, ал. 3 от ЗИН, са ако не идентични, то много близки по същността си с претърсването и изземването на кореспонденцията по чл. 139 НПК. В светлината на току-що цитираното решение на Конституционния съд това е аргумент в подкрепа на схващането, че конституционното правомощие по чл. 34, ал. 2 от Конституцията следва да се осъществява от независим и безпристрастен съд.

Доколкото атакуваната разпоредба на ЗИН е относима към специфичен по-ограничен кръг от лица, засегнати от наказателен процес, българската Конституция (чл. 31, ал. 4) забранява "ограничения на правата на обвиняемия, надхвърлящи необходимото за осъществяване на правосъдието." Но и преценката за наличието на "необходимост в интерес на осъществяването на правосъдието" не може да бъде извършвана от произволен орган на администрацията, който очевидно не е компетентен да оценява тези интереси. Единствено съдът може да прецени до каква степен, от кой момент и за какъв период от време защитата на интересите на правосъдието изискват ограничения спрямо правата на подсъдимите и обвиняемите лица и спрямо кои от тези права. В този смисъл разпоредбата на чл. 132г, ал. 3 от ЗИН също противоречи на Конституцията.

Независимата и безпристрастна преценка на наличието или липсата на интереси на правосъдието, които да налагат необходимост от ограничения, следва да се извършва от орган, който е годен да ги прецени и не е обвързан с нито една от страните в процеса. В тази посока българският законодател вече направи редица промени, целящи осигуряването на безпристрастна и компетентна оценка – годна да осигури баланс между правата на обвинението и засегнатите от наказателното съдопроизводство лица. В посоченото по-горе решение Конституционният съд се е произнесъл още, че предоставянето на тази преценка единствено на съда е "*... тенденция в наказателния процес, насочена да гарантира правата на обвиняемия при осъществяването на процесуално-следствени действия, засягащи или свързани с негови права и законни интереси, и е в съответствие с критериите за справедлив процес при зачитане правата на страните в него.*"

Тук е може би мястото да се изтъкне, че искането на главния прокурор на Република България не поставя ясно въпроса кой орган трябва да упражнява контрола върху кореспонденцията на обвиняемите и подсъдимите с мярка за неотклонение "задържане под стража". В края на стр. 2 от искането е подчертан "специализираният съдебен контрол", а в края на стр. 3 главният прокурор пряко се е позовал на конституционното изискване за наличие на "разрешение на съдебната власт". Но според нормите на Глава шеста от Конституцията ("Съдебна власт") институционният обхват на тази власт не се изчерпва само със съдилищата, а включва и прокуратурата и следствието. Ето защо искането на главния прокурор във връзка с предпоставката "разрешение на съдебната власт" по чл. 34, ал. 2 от Конституцията следва да получи ясно формулиран законодателен отговор на въпроса кой от органите в системата на съдебната власт е оправомощен да разрешава намесата в неприкосновеността на тайната на кореспонденцията на обвиняемите и подсъдимите с мярка за неотклонение "задържане под стража". В светлината на изложените до тук доводи този орган може да бъде само един – независимият и безпристрастен съд. В този смисъл е и постоянната практика на Европейския съд по правата на човека в Страсбург по редица дела срещу България (вж. *делата Асенов, Николова, Шишков, Янков, Белчев*).

Друг би бил въпросът, ако в чл. 132г, ал. 3 от ЗИН ставаше дума за правомощие на администрацията на МЛС да изпълни *съдебен акт*, разрешаващ намеса в неприкосновеността на тайната на кореспонденцията на обвиняемите и подсъдимите с мярка за неотклонение "задържане под стража". Но, първо, чл. 132г, ал. 3 от ЗИН не предвижда това, и, второ, дори и в такъв случай действията на администрацията следва да подлежат на последваща преценка от съда.

С решение № 7982/22.12.2000 г. по адм. д. № 3351/2000 г., публикувано в ДВ, бр. 4 от 2001 г., Върховният административен съд на Република България е отменил идентична на атакуваната по искане на главния прокурор норма, а именно чл. 25, ал. 1 от Наредба № 2 на Министъра на правосъдието и правната евроинтеграция, обнародвана в ДВ, бр. 39 от 1999 г., за положението на обвиняемите и подсъдимите с мярка за неотклонение "задържане под стража", поради противоречие със съответните разпоредби на Конституцията, на Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи и на Закона за адвокатурата.

Фондация “Български адвокати за правата на човека” споделя мотивите на Върховния административен съд за противоконституционността на нормата на Наредба № 2 /отм./ и може само да изрази съжаление, че година след тяхното обнародване законодателят е намерил за необходимо да я инкорпорира в акт от по-висок ранг - Закона за изпълнение на наказанията.

Поради изложените съображения Фондация “Български адвокати за правата на човека” смята, че разпоредбата на чл. 132г, ал. 3 от ЗИН *противоречи* на чл. 34 от Конституцията на Република България.

2. За съответствието на чл. 132г, ал. 3 от ЗИН с чл. 30, ал. 5 от Конституцията.

Разпоредбата на чл. 132 г, ал. 3 от ЗИН *противоречи* на чл. 30, ал. 5 от Конституцията, който гарантира неприкосновеността на кореспонденцията между задържаното лице и неговия адвокат. Това право не може да бъде ограничавано при никакви условия.

Атакуваният текст от ЗИН не предвижда изключение за кореспонденцията между адвоката и неговият подзащитен.

Чл. 30, ал. 5 от Конституцията забранява намесата в комуникацията между лицата, засегнати от наказателното производство, и техните защитници – независимо от наличието на предпоставките, посочени в чл. 34, ал. 2 от Конституцията. Очевидно забраната по чл. 30, ал. 5 изключва каквато и да било намеса в неприкосновената комуникация с цел да гарантира ефективното упражняване на конституционно право на защита - ценност, която също е предвидена в интерес на правосъдието и в съответствие с критериите за справедлив процес.

3. За съответствието на чл. 132г, ал. 3 от ЗИН с чл. 32, ал. 1 от Конституцията.

Фондация “Български адвокати за правата на човека” не споделя становището на главния прокурор на Република България за противоречие на чл. 132г, ал. 3 от ЗИН с чл. 32, ал. 1 от Конституцията.

С основание може да се поддържа, че правото на неприкосновеност на личния живот е твърде сходно, но не и идентично, с правото на неприкосновеност на свободата и тайната

на кореспонденцията. В този смисъл дори и формулировката на чл. 8 от ЕКЗПЧОС, който гарантира както правото на личен живот, така и правото на тайна на кореспонденцията, все пак разграничава едното право от другото.

За разлика от ЕКЗПЧОС, българската Конституция е отишла по-нататък в разграничаването, като е уредила защитата на всяко едно от разглежданите тук основни права в самостоятелна специална норма - правото на неприкосновеност на свободата и тайната на кореспонденцията в чл. 34, а правото на неприкосновеност на личния живот – в чл. 32. В раздела от настоящето становище, посветен на чл. 34 от Конституцията, бяха изтъкнати доводи в полза на правомерността на разглеждането на конституционната съобразност на чл. 132г, ал. 3 от ЗИН именно от гледище на специалното правило на чл. 34 от Конституцията. Въз основа на аргументи, почерпени от съдържанието на *същия* конституционен текст, Фондация “Български адвокати за правата на човека” формулира и мнението си за противоконституционността на чл. 132г, ал. 3 от ЗИН. По аргумент за противното Фондация “Български адвокати за правата на човека” намира за неправомерно да се подлага на преглед конституционната съобразност на чл. 132г, ал. 3 от ЗИН от позицията на друга специална конституционна норма, уреждаща *друго основно право* на българските граждани, а именно правилото на чл. 32 от Конституцията.

Поради изложените съображения Фондация “Български адвокати за правата на човека” смята, че разпоредбата на чл. 132г, ал. 3 от ЗИН *не противоречи* на чл. 32, ал. 1 от Конституцията на Република България.